

Kézbekapván a Kőszegi Várszínház műsorfűzetét, abban egy rotán lehúzott betétet találtam, amely A Báthoryakról címet viselte. Borítóján elmélyedhettem a Báthory család családfájában, mind a somlyai ág (a fejedelmek innét származtak), mind az ecse-di ág (innét a híres-hírhedt Erzsébet) gazdag gyümölcsseiben. Belül pedig tizennégy könyvet ajánlanak figyelmembe, ha elmélyedni kívánnék a jelzett történelmi tematikában. Az *Átkozottak* című darab megtekintése után (rendező: *Romhányi László*) viszont az a gonoszkodó kétegy motoszkált bennem, vajon kezébe nyomták-e idejekorán ezen bibliográfiát *Páskándi Gézának*, a darab szerzőjének, s ha igen, elhitte-e, hogy nemcsak Makkai Sándor Ördögszekerét és Móricz Erdély-trilógiáját kell elolvasnia, hanem hát a történelmi kutatás azóta történt haladásáról szóló hírforrásokat (Nagy László, Benda Kálmán, Péter Katalin, hogy csak a legfontosabbakat említsem). Visszaszorítva kajánkodásomat, kilépvé pozitivistá karakterű történelemszemléte-méből rádöbentem: de hiszen Páskándit nem a tényszerű történelem érdekli (álarc az Makkainál, de még a nála írónak ezerszerre különb Móricznál is bizonyos fokig), hanem olyasvalami, amit így neveznek (némi parafrázáló áthallással): *a történelem naiv bája*. A hangsúly per-se éppúgy a naiv minősítón, mint a bájon.

Ha jól értem Páskándit, elsődlegesen az a tudati kép vonzotta drámája témájából, amely hőseiről a pletyka, a közbeszéd bozótosaiban kialakult, s amelyet kocsmái historizálások, fonóbeli, tollfosztókör elhangzó mesék örökítettek át az utókorra olyan erővel, hogy lényegében mindmáig nincs az a történelmi apparátus, amely a vélelmeket, a tévhiteket megingathatná. Ebben a naiv szemléletben a történelmi hős — bármi módon — rendkívülinek kell, hogy mutakozzék. Egyfelől belengi a nagyság, a felségesség karizmája (a Báthory-család nem akárikból áll), másfelől sárba rángatja (ez volna az emberközeli?) a ráaggatott pletyka, szóbeszéd.

Páskándi témája tehát a titok.

Titok lengedezi be három extrém főhősét, harmat a „rossz hírű” Báthoryak közül. Annát, Erzsébetet és Gábort. Ebben a dramaturgiai sematizmusban — természetesen — egyforma súllyal vannak

Átkozottak (Kőszegi Várszínház). Peremartoni Krisztina és Káldi Nóra (Fotó: MTI — Illovszky)

ÁTKOZOTTAK

mindhárman jelen; a történelmi mérlegelés már csak azért sem lényeges, mivel magántermészetű problémáik adják össze a témát. A szerzőnek annyiban mindenképpen igaz van, hogy jelentős történelmi figurák magánélete végső soron kihat az egész közösség életére. Az, hogy — stílusos példánál maradva — Báthory Zsigmond impotenciája vagy homoszexualitása folytán nem tudott „elhálni” Habsburg főhercegnő feleségével, mindenképpen befolyásolta Erdély sorsát. De talán még az is, hogy Gábor olyannyira bolondult a szoknyák után. Am az a sok zamarság, amit az „oknyomozó” locsogás öszszehordott róluk, legfőlebb arra volt jó, hogy birtokaikból kiforgassák őket. Erzsébet és Anna esetében nyugodtan állíthatjuk, koncepciósi perekről kell beszélni. Páskándi shakespeare-izáló indulattal, dra-

maturgiával és képfestéssel rendezte el anyagát; minden, ami rossz csak hallható, olvasható (legkivált Makkainál, aki — gyöngye író lévén — extrémítások adagolásával próbálja magántartani a figyelmet), belekerül az elegybe, hogy azt igazi boszorkányok igazi méreggé szublimálhassák. A másik oldalra — Bethlén Gábor és első felesége, Károlyi Zsuzsanna személyében — a komikumra is kacsintó nyárspolgár-figurákat állít, esetükben azonban a Bethlen nagyságát éltető történelmi tudatra apellál.

A gond csak az, a szerző nem talált semmi érdemest, amit ezek a figurák mondhatnának egymásnak. Semmit, amivel igazán ütköztethetné őket. A naiv tabló valóban állókép marad; bája lassan belevész a darab hosszadalmasságába. Azt a gondolatot ugyanis, amit Gábor szájába ad Páskándi, igencsak színvo-

nalas kifejtésben ismerjük Dosztojevszkijnál, jöllehet, ott sem az újdonság az ereje. A nagy ember gát-lástalanságáról van szó. A Báthoryak ürügyén erről beszélni, olcsó szószaporítás. Az pedig nem dráma.

Anélkül, hogy a rendezést mentetgetnénk, elmondhatjuk, a darabért a rendező nem sokat tehetne. Egyetlen szálba kapcsolható; ez a látványosság. *Kocsik Géza* érdektelen és unalmas díszletében azonban erről szó sem lehet. A rendezés pedig olyan elpuffogatott effektekkal áll elő, hogy az már egyenesen szánalmas. A boszorkányok szerepeltetése — utalunk rá — Páskándinál sem túl eredeti, sem igazán funkcionális. Nos, a rendezés a legrosszabb rémdrámák színpadi boszorkányait vette kölcsön: olyan, mint ha egy harmadosztályú kabaréban Shakespeare-t fumigálnának. Ügyetlen, egysíkú mozgások járulnak ehhez, a szereplők összeviessza mászkálnak egy színpadon, ahol ezek a járások az égvilágon semmit nem jelölnek.

Legnagyobb „ötletnek” alighanem a „fürdőkádat szánták; ahhoz ugyanis vetkőzés tartozik. Ismerjük az idevágó fámát, és gyanítjuk a közönségcsalogató reményt. (Egyébként van is közönség jócskán: már csak emiatt is megérdemeltünk volna valami igényesebb produkciót.) Mindez azonban olyan unalommal zajlik a színpadon, hogy a nézőre is ráterül az álmoság.

A színészek igen nehéz és kellemetlen helyzetben vannak. Olyasmiket kell elmondaniok, amikhez szervesen nem illeszthető játék, ahol a hangsúlyok nem jelentenek szükség-szerű hierarchiát. Tökéletesen mindegy tehát, mi, hol és hogyan hangzik el: van, aki előre jön, szinte be a közönség közé, és ott ágál, van, aki osonva sutogja hasonló értékű monológusát. Igaztalan lenne bárkit kiemelni vagy bárkit jobban elmarasztalni: idegen közegben idegenek maradtak szálig. És ez nem a tehetség hiánya, nem a fölkészületlenség bosszúja. A koncepciótlanság szedi áldozatait. Csak sorolnám — példaképpen —, hogy kiket: *Peremartoni Krisztina, Káldi Nóra, Sörös Sándor, Szélyes Imre, Szerencsi Éva, Geréb Attila, Nagy Attila, Borbáth Ottilia* és a többiek a „szervedő alanyok”.

Am ahogyan ebből a lehangoló leírásból kitetszhetett, nem járt jobban náluk a néző sem.

Fábián László